

Людмила КОВАЛЕНКО

старший викладач відділу підготовки прокурорів
з підтримання державного обвинувачення в суді
Національної академії прокуратури України
mila.lb@ukr.net

УДК 343.9

ПІДГОТОВКА ДО ДОПИТУ НЕПОВНОЛІТНЬОГО СВІДКА В СУДОВОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Дотримання засади безпосередності дослідження доказів судом передбачає, що показання учасників кримінального провадження суд отримує усно (ч. 1 ст. 23 Кримінального процесуального кодексу України (КПК України)). В ч. 2 ст. 65 КПК України законодавець надав вичерпний перелік осіб, які не можуть бути допитані як свідки. До вказаного переліку неповнолітні особи не віднесені.

Отже, одним із способів одержання від неповнолітнього свідка показань як процесуального джерела доказу є його безпосередній допит у суді. Характерні для неповнолітніх фізіологічні та психологічні особливості не вважаються перешкодою для допиту, адже це не психічні вади, хоча вони, без сумніву, впливають на процес формування і давання показань. Відтак законодавець виокремив цю категорію свідків, визначивши в ст. 354 КПК України додаткові гарантії забезпечення їхніх прав та інтересів під час допиту в суді.

Проблематиці допиту неповнолітніх свідків у кримінальному провадженні приділяли увагу такі науковці, як: Л.Є. Ароцкер, Л.В. Васильєв, В.В. Єгупенко, Є.Г. Коваленко, В.О. Коновалова, М.І. Порубов, В.М. Тертишник, Н.Р. Осіпова, Н.О. Фурман та ін. Водночас невинний рух нашої держави на шляху євроінтеграції зобов'язує привести вітчизняне законодавство у відповідність із міжнародними та європейськими стандартами, зокрема і ті норми, що стосуються уча-

сті неповнолітніх у кримінальному судочинстві. Відповідно до ст. 3 Конвенції про права дитини у всіх діях щодо дітей першочергова увага приділяється найбільш повному забезпеченню інтересів дитини [1]. Тож допит у суді неповнолітнього свідка не становить винятку.

Саме тому метою статті є визначення проблемних питань, пов'язаних із підготовкою прокурора до допиту неповнолітнього свідка в суді з урахуванням сучасних рекомендацій.

За міжнародним законодавством дитиною вважається особа віком до 18 років. Подібне визначення міститься в ст. 1 Закону України «Про охорону дитинства», а саме: дитина – це особа віком до 18 років (повноліття), якщо згідно з законом, застосовуваним до неї, вона не набуває прав повнолітньої раніше [2].

Мінімальний вік, починаючи з якого неповнолітній може бути допитаний як підозрюваний, визначений у ст. 22 Кримінального кодексу України (КК України), бо саме у вказаній нормі встановлено вік, з якого настає кримінальна відповідальність. Водночас ні кримінальне, ні кримінальне процесуальне законодавство не обмежило неповнолітнього віком, з якого він може бути допитаний як свідок. Лише у п.п. 11, 12 ч. 1 ст. 3 КПК України надано визначення понять малолітньої та неповнолітньої особи. Так, малолітня особа – це дитина до досягнення нею чотирнадцяти років; неповнолітня особа – це

малолітня особа, а також дитина у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років.

З метою обмеження негативного впливу на психіку дітей існує рекомендація допитувати їх у суді лише у виняткових випадках за відсутності інших належних і допустимих доказів у кримінальному провадженні, хоча законодавчо вона не закріплена.

Разом із тим вчені та практики вказують на те, що за належної організації допиту неповнолітніх свідків від них можна отримати надійні та досить точні показання, що сприятимуть встановленню обставин у кримінальному провадженні. Діти вміють помітити суттєві елементи події, а потім представити їх у свідченнях, цінних з правової та доказової точок зору.

Ефективність проведення допиту такої категорії свідків залежить від багатьох чинників, на які обов'язково повинен звернути увагу прокурор.

Отже, у разі прийняття рішення про необхідність допиту неповнолітнього свідка в суді прокурору треба підготуватися до цієї процесуальної дії, яка має низку суттєвих відмінностей від допиту на стадії досудового розслідування. Зокрема, допит у суді має публічний характер, є короткотривалим та віддаленим у часі від події злочину [3, с. 40].

Готуючись до допиту неповнолітнього свідка в суді, прокурору слід не лише добре орієнтуватися в обставинах та матеріалах конкретного кримінального провадження, а й за можливості максимально ретельно з'ясувати відомості про особу, яку має намір допитати, про її відносини з іншими учасниками кримінального провадження. Зазначене забезпечить встановлення необхідної інформації, що має значення для конкретного кримінального провадження, а отже, сприятиме отриманню достовірних та правдивих показань, тобто здобуттю належного та допустимого доказу в суді.

Підготовка прокурора до допиту неповнолітнього свідка повинна бути спрямована на вирішення низки завдань. Першим завданням, як зазначалось, є додаткове цілеспрямоване вивчення матеріалів кримінального провадження з метою встановлення відомостей щодо особи неповнолітнього свідка і його оточення, характеру стосунків з іншими учас-

никами кримінального провадження і ставлення до того, що трапилося, а також для визначення предмета допиту. Таким чином, крім віку та інших біографічних даних неповнолітнього необхідно всебічно й повно з'ясувати інші дані про його особу, зокрема його вікові та психологічні особливості (темперамент, рівень загального розвитку, інтереси, ціннісні орієнтації та ін.); стан здоров'я; соціальну (суспільну) характеристику (взаємовідносини в сім'ї та колективі, ставлення до праці, навчання, участь у суспільному житті тощо) [4, с. 380–381].

Від того, наскільки повно й всебічно буде вивчена особа допитуваного, особливості його психіки, багато у чому залежить успіх та результативність допиту [5, с. 19–20]. Доцільно намагатися виявити окремі психологічні риси неповнолітнього, такі, як рішучість або обачливість, сміливість чи боягузтво, жорстокість, цинізм. Це сприятиме визначенню тактики проведення допиту безпосередньо в суді. Значну допомогу у виявленні психологічних особливостей неповнолітнього, а також у формулюванні запитань з доступною для дитини термінологією можна отримати, консультуючись із психологом.

Зазначене дасть змогу отримати соціально-психологічний портрет допитуваного та перейти до виконання наступного завдання прокурора – планування допиту та визначення кола запитань, які необхідно з'ясувати в суді у неповнолітнього свідка.

Вся інформація, яку можна отримати від неповнолітнього свідка щодо обставин кримінального провадження, поділяється на три категорії: що бачив, що чув, як почує та побачене зрозумів. Для того, щоб відомо свідку інформацію безпосередньо дослідити в суді, під час підготовчих дій до допиту прокурор повинен скласти чіткий перелік запитань, поділивши їх на декілька блоків. Зокрема, на початок варто винести сприятливі запитання, які не викликають негативних емоцій та реакцій; потім сформулювати нейтральні питання, що стосуються обставин справи. Вказані блоки запитань дають можливість під час допиту в суді встановити контакт з допитуваним. Основну увагу необхідно звернути на третій блок запитань, які доцільно ставити наприкінці допиту як найбільш суттєві,

щоб свідок у своїх показаннях надав свідчення про відомі йому обставини, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні та визначені у ч. 1 ст. 91 КПК України.

Бажано, щоб у судовому засіданні безпосередньо під час допиту перехід від одного блоку запитань до іншого відбувався природно, як продовження розмови [6, с. 19–20].

Разом із тим план допиту повинен бути достатньо гнучким, щоб залежно від ситуації, яка складеться в суді, його можна було б змінити, а перелік запитань повинен бути сформований таким чином, щоб одну й ту ж обставину можна було з'ясувати різними за формулюванням запитаннями.

При формулюванні запитань від прокурора вимагаються знання як з галузі психології неповнолітніх, так і пов'язані з віковими особливостями станів та типових для кожного віку фізіологічних процесів, що виявляються у поведінці і вказують на загальну спрямованість розвитку особи.

У літературі з психології запропоновано декілька вікових груп неповнолітніх, розвиток та психологічні характеристики яких мають свою специфіку. Зокрема, М.І. Порубов і В.О. Ковалова розподіляють дітей на шість вікових груп, а саме: 1) дитячий вік (до 1 року); 2) раннє дитинство (від 1 до 3 років); 3) дошкільний вік (від 3 до 7 років); 4) молодший шкільний вік (від 7 до 11 років); 5) підлітковий вік (від 11 до 15 років); 6) старший шкільний вік (до 18 років) [7, с. 145; 8, с. 108].

Ще в ранньому дитинстві діти здатні до сприйняття людей і їх вчинків. Вони в змозі виділити найбільш характерні для конфлікту дії його учасників, тобто розуміють, що означає штовхнути, вдарити, битися. Їм властиве сприйняття різних об'єктів, особливо незвичайних, яскравих. Тому навіть від дітей трьох-чотирьох років можна очікувати досить чіткі показання. Наприклад, дівчатка більше розкажуть з приводу зовнішності особи – зачіски, одягу, прикрас, а хлопчики щодо марки, виду автомобіля.

Для дітей дошкільної вікової групи характерна кмітливість, їх сприйняттю притаманна деталізація. У відтворенні події, що спостерігалася, діти можуть свідчити про факти, яких не помітили дорослі. У цьому віці діти не мають достатньої здатності до послідовно-

го логічного мислення і можуть давати лише нескладні відповіді на зрозумілі їм запитання [9, с. 282].

Український педагог К.Д. Ушинський писав, закликаючи педагогів, батьків, враховувати особливості дитячого мислення, оскільки дитина мислить формами, фарбами, звуками, відчуттями взагалі [10, с. 11]. Для дітей вказаних вікових категорій простіше що-небудь впізнати, ніж відтворити інформацію про який-небудь об'єкт у самостійній розповіді [11, с. 87–91]. Це необхідно враховувати при формулюванні і постановленні запитань у судовому засіданні та наданні оцінки показанням дітей молодших вікових груп.

Найскладнішим вважається підлітковий період. Такі діти є ще не багатого старшого від молодших школярів, але вже здатні до самоусвідомлення, окремі риси їх характеру різко виділяються, наприклад, надмірна самовпевненість, емоційна нерівноваженість, підвищена вразливість. Найхарактернішим для цього етапу з точки зору психології є свідомий вияв індивідуальності. Підлітки вважають себе дорослими, хоча не позбавлені імпульсивності, швидкої зміни настрою, і саме тому свідки цієї вікової категорії потребують особливої уваги та індивідуального підходу.

Не менш складним є й юнацький (старший шкільний) вік, коли соціальний розвиток вступає в конфлікт з бурхливо прогресуючою фізіологією. Для цього періоду характерними є одночасне прагнення до самостійності та незалежності, перебільшення своїх здібностей і можливостей, недостатній рівень знань, відсутність досвіду та професійних навиків, підвищена активність та збудженість. Разом з тим у цей період завершується формування особистості та психічних процесів, які по своїй суті наближають підлітків до дорослої людини. Саме тому молодим людям цієї вікової категорії надається широке коло прав у цивільно-правових відносинах, а свідки, яким виповнилося 16 років, попереджаються про кримінальну відповідальність за відмову від давання показань і за завідомо неправдиві показання (ч. 2 ст. 354, ч. 1 ст. 352 КПК України). У зв'язку із цим доцільно ставити запитання таким свідкам та проводити їх допит із застосуванням тактичних прийомів, які рекомендовані для дорослих.

Зокрема, необхідно пам'ятати, що всебічність та повнота допиту неповнолітнього цілком визначаються сумою поставлених йому запитань [12, с. 87–91].

Наступним завданням підготовки до допиту неповнолітнього свідка в суді після складення переліку запитань є визначення тих доказів, що містяться в матеріалах кримінального провадження, які доцільно використати під час допиту, щоб допомогти пригадати дитині забуті факти, візуально посилити поставлене запитання чи надану на нього відповідь. Для актуалізації забутого успішно можуть бути використані не лише речові докази, а й підібрані певні предмети, наприклад, макети приміщень, зображення різних фасонів одягу, марок автомобілів тощо. У разі необхідності можливе використання фото-, аудіо- чи відеоматеріалів. Важливим також є визначення черговості, в якій необхідні матеріали демонструватимуться свідку.

Враховуючи вимоги кримінального процесуального закону, прокурор при підготовці до допиту неповнолітнього свідка в суді повинен виконати ще одне важливе завдання – визначитися щодо клопотання перед судом про забезпечення явки в судове засідання осіб, присутність яких визначена законом. Так, згідно з ч. 1 ст. 354 КПК України допит малолітнього свідка і, на розсуд суду, неповнолітнього свідка проводиться в присутності законного представника, педагога чи психолога, а за необхідності – лікаря. Метою присутності вказаних осіб у суді є посилення гарантій дотримання інтересів неповнолітнього в суді та сприяння налагодженню (встановленню) психологічно комфортної обстановки під час здійснення його допиту. Тому необхідно досить виважено ставитися до вибору цих осіб. Якщо під час допиту малолітнього свідка зазначені особи мають бути обов'язково, то питання щодо їх присутності при допиті дітей віком від 14 до 18 років підлягає вирішенню саме на стадії підготовки до допиту, щоб мати можливість у суді рекомендувати конкретно фахівця.

Законними представниками неповнолітнього свідка можуть бути батько або мати, усиновлювач або опікун, інші повнолітні члени сім'ї.

Існують рекомендації, щоб на допит неповнолітнього супроводжувала та особа, з якою

у дитини найбільш щирі відносини, глибокий емоційний контакт.

Проте, як свідчить практика, діти часто не хочуть розкривати правдиву інформацію у присутності близької їм людини, оскільки побоюються реакції близьких або стараються захистити їх від емоційно важкої інформації. Присутність близької людини, навіть якщо її поведінка буде пасивною, може сприйматися як форма тиску на дитину та створювати підставу для того, щоб поставити під сумнів вірогідність розповіді [13, с. 23].

У такому випадку, коли участь законного представника може завдати шкоду інтересам малолітнього або неповнолітнього свідка, суд за клопотанням самого малолітнього (неповнолітнього) чи з власної ініціативи вправі обмежити його участь у процесуальній дії (допиті), усунути його від участі у судовому провадженні та залучити замість нього іншого законного представника [4, с. 96]. В кримінальному процесуальному законодавстві відсутні перешкоди щодо заявлення в суді такого клопотання прокурором.

Також важливим є питання вибору педагога, від якого так само буде залежати психологічний комфорт малолітнього чи неповнолітнього свідка під час допиту в суді. Доцільно запрошувати того ж педагога, який раніше брав участь у допиті вказаних свідків під час досудового розслідування кримінального провадження, оскільки останнім легше розповідати про подробиці злочину у присутності того, з ким вже раніше був відвертим. У цьому випадку участь педагога допоможе подолати бязкість, невпевненість дитини швидше і з мінімальною шкодою для його психіки [14, с. 11].

На практиці слідчі, прокурори та судді найчастіше запрошують педагога за принципом «легше знайти», інколи навіть не ту особу, яка працює за фахом, а ту, яка має відповідний диплом про вищу освіту. Тому слушним є висновок Т.І. Мальованої, що такий педагог відіграє суто формальну функцію і жодним чином не бере участі у допиті [15, с. 310]. В такому разі необхідно приймати рішення про залучення педагога до участі у допиті з урахуванням думки неповнолітнього свідка та його законного представника.

У ситуації, коли необхідно допитати декількох неповнолітніх, які мають різний

процесуальний статус, думки науковців та практиків щодо кількості запрошених педагогів розділилися. Так, деякі вважають, що доцільно залучати різних педагогів, щоб у неповнолітніх учасників не виникало недовіри до того педагога, який допомагає іншій стороні [16, с. 15]. Разом із тим, на нашу думку, більш слушною є пропозиція В.В. Єгупенка про запрошення педагога з тієї школи, в якій не вчиться жоден з допитуваних, щоб не виникла негативна ситуація стосовно зацікавленості в наданні допомоги конкретному неповнолітньому [17, с. 362]. Вирішення цієї проблеми саме таким чином надає можливість уникнути ситуації, яка призведе до затягування судового провадження та порушення розумних строків у кримінальному провадженні, у випадку коли хтось один із залучених педагогів з об'єктивних причин не зможе з'явитися до суду і судовий розгляд буде відкладено.

На відміну від педагога психолог повинен бути індикатором, який, спостерігаючи за допитом та поведінкою присутніх у залі судового засідання, сприяє встановленню толерантної, емоційно комфортної обстановки в суді, допомагає налагодити психологічний контакт з допитуваним, з урахуванням індивідуальних особливостей розвитку, характеру, темпераменту останнього. Саме психолог, і не просто психолог, а той, хто спеціалізується на дитячій психології, має можливість в повній мірі убезпечити неповнолітнього від порушень його прав та законних інтересів, реально захистити від можливих травм його психіку, від неадекватних реакцій на вторгнення в його свідомість юридичних процедур. Бажано, щоб через формальне ставлення до вибору психолога не залишилося поза увагою його вміння повести свідомість неповнолітнього у відповідне русло і надати допомогу в з'ясуванні обставин справи, без травмування психіки дитини [18, с. 21–24].

Тому виправданими вбачаються запропоновані такі вимоги до психолога: мати вищу психологічну освіту за спеціалізацією в галузі дитячої, підліткової, юнацької психології та стаж роботи за спеціальністю не менше трьох років [19, с. 125].

За наявності даних про психічне захворювання дитини виникає необхідність вирі-

шити питання щодо забезпечення участі лікаря у судовому засіданні. Зокрема, це може бути той самий лікар, який вже брав участь у проведенні слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні під час досудового розслідування. Проте головна вимога до такого лікаря, щоб він був спеціалістом саме з того захворювання, яке виявлено у неповнолітнього.

Вже під час безпосередньо судового допиту необхідно контролювати, щоб усі перелічені вище особи знаходилися поза зоровим контактом неповнолітнього свідка задля уникнення спроби будь-яким чином вплинути на нього жестами, мімікою тощо.

Відповідно до ч. 4 ст. 354 КПК України у випадках, коли це необхідно для об'єктивного з'ясування обставин та/або захисту прав малолітнього чи неповнолітнього свідка, надано можливість за ухвалою суду допитати його поза залом судового засідання в іншому приміщенні з використанням відеоконференції (дистанційне судове провадження). Загальні правила проведення процесуальних дій під час судового розгляду в режимі відеоконференції містяться у ст. 336 КПК України.

Визначитися із рішенням щодо необхідності проведення дистанційного допиту малолітнього чи неповнолітнього свідка прокурору варто ще до його початку. Отже, це є ще одним завданням, яке потрібно вирішити при підготовці до допиту в суді, а в ході судового розгляду у разі необхідності – заявити вмотивоване та обґрунтоване клопотання про допит з використанням відеоконференції. Цей тактичний хід як захід забезпечення безпеки вказаної особи надає можливість уникнути будь-якого несприятливого (негативного) впливу (тиску, залякування) на особу свідка незалежно від того, свідком якої сторони у кримінальному провадженні він виступає: чи сторони обвинувачення, чи сторони захисту.

Разом із прийняттям рішення про використання відеоконференції потребує вирішення питання щодо приміщення, в якому перебуватиме дитина під час її дистанційного допиту.

Так, у науково-практичній літературі існують рекомендації щодо місця проведення допиту неповнолітнього свідка під час досудового розслідування. Зокрема, пропонується проводити допити в дитячому садочку або в

школі, щоб дитина почувалася більш розкутою у звичній обстановці. Водночас не рекомендується проводити допити за місцем проживання дитини, щоб не виникла негативна асоціація місця проживання з пережитою психологічною травмою від злочину та дитина не втратила почуття безпеки у себе вдома. Для досягнення певної дисциплінованості та відповідальності під час допиту необхідно проводити допити неповнолітніх в кабінеті слідчого, а у виняткових випадках, якщо це не призведе до додаткових психологічних травм дитини, – на місці події. Проте вказані рекомендації не є доречними на стадії судового провадження, адже в таких місцях або ж відсутня можливість забезпечення відеоконференції, або ж це впливатиме на встановлений режим роботи зазначених закладів.

Вирішення цієї проблеми можливе через використання методики «дружніх кімнат» або «зелених кімнат», яка направлена на забезпечення сприятливих умов допиту, а саме: проведення допиту дитини в приміщеннях, адаптованих до потреб правосуддя, та в умовах, що мінімізують та не допускають повторного травмування психіки дитини, з урахуванням її індивідуально-психологічних і психофізіологічних властивостей. Такі кімнати повинні мати відповідне оформлення, облаштування та технічне оснащення, а також забезпечувати дитині почуття комфорту, сприяти зосередженню уваги, мобілізації уваги [13, с. 13–14].

У рекомендаціях засідання круглого столу на тему: «Захист дітей від сексуального насильства» від 14 грудня 2016 року, затверджених рішенням Комітету Верховної Ради України з питань сім'ї, молодіжної політики, спорту та туризму від 12 квітня 2017 року (протокол № 71), йдеться про використання «спеціальної кімнати для допиту» чи «спеціально обладнаного або пристосованого для цих цілей приміщення», яке не просто технічно відокремлене, а в якому створена атмосфера, що сприяла б зняттю стресу, почуття страху, викликала б довіру з боку жертви, яку необхідно допитати. У таких кімнатах також пропонується проводити допити малолітніх, неповнолітніх свідків під час досудового розслідування, а відеозапис цього допиту рекомендовано використовувати як доказ у суді задля уникнення виклику їх до

суду і повторного психологічного травмування під час свідчення в суді [20].

На жаль, таких приміщень в Україні є лише п'ять: по одному в Ялті (територія анексованого зараз Криму), Одесі та Харкові, а також два приміщення, розташовані в Києві.

Якщо ж можливість провести допит у спеціально обладнаній кімнаті відсутня, то це може бути інше приміщення того ж самого суду, де відбувається розгляд кримінального провадження, у якому дитина виступає свідком. Майже в усіх приміщеннях судів в Україні є можливість встановлення дистанційного зв'язку, щоб дитина із законним представником (педагогом, психологом) перебувала в одній кімнаті суду, а обвинувачений та усі інші учасники процесу – в іншій кімнаті.

Вирішення при підготовці до допиту неповнолітнього свідка в суді всіх визначених завдань, наявність чіткого плану цього допиту сприятимуть здійсненню ефективного і раціонального допиту. Разом з тим це є лише однією запорукою здійснення продуктивного допиту. Безпосередньо під час допиту в суді прокурору необхідно докласти максимум зусиль та проявити свій професіоналізм, щоб отримати від неповнолітнього належну в межах кримінального провадження інформацію.

Окремі моменти, які не врегульовано законодавством, створюють низку проблем під час підготовки до допиту неповнолітнього свідка в суді.

Так, з метою уникнення формального підходу до вибору педагога, психолога або лікаря для їх участі в судовому провадженні при допиті неповнолітнього свідка потребують правового закріплення вимоги до цих осіб шляхом внесення змін до чинного КПК України. Зокрема, такі вимоги повинні стосуватися освіти, спеціалізації, стажу роботи вказаних осіб.

Враховуючи міжнародні стандарти доцільно встановити обмеження стосовно допиту малолітніх свідків у суді, а саме: допитувати їх лише у виняткових випадках, якщо інші докази відсутні, а обставини, визначені у ст. 91 КПК України, не можуть бути з'ясовані іншим чином, або якщо сукупності доказів недостатньо для з'ясування всіх обставин кримінального провадження.

Не порушуючи принцип безпосередності дослідження доказів у суді, рішення про необхідність виклику малолітнього свідка до суду про-

курору варто приймати лише після дослідження відеозапису його допиту, здійсненого під час досудового розслідування. У свою чергу, обов'язковість проведення відеозапису вказаного допиту потребує законодавчого врегулювання.

Наведене свідчить про необхідність подальших досліджень окресленого питання для закріплення і дотримання гарантій прав неповнолітніх свідків та удосконалення чинного законодавства.

Список використаних джерел:

1. Конвенція про права дитини: міжнародний документ від 20 листопада 1989 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_021.
2. Про охорону дитинства: Закон України від 26 квітня 2001 року № 2402-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>
3. Методичні рекомендації щодо тактики допиту неповнолітніх у кримінальному провадженні; схвалено науково-методичною радою при Національній академії прокуратури України 27 травня 2016 року // Генеральна прокуратура України, Національна академія прокуратури України. – К., 2016. – С. 40.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т. – Т. 2 / Є.М. Блажівський, Ю.М. Грошевий, Ю.М. Дьомін та ін.; за заг. ред. В.Я. Тація та ін. – Х.: Право, 2012. – 664 с. – С. 380.
5. *Закатов А.А.* Тактика допроса потерпевшего на предварительном следствии: автореф. дисс. на соискания науч. степени канд. юрид. наук: спец. 12.717 «Криминалистика». / А.А. Закатов. – Одесса, 1971. – С.19–20.
6. *Коченов М.М.* Психология допроса малолетних свидетелей: метод. пособие / М.М. Коченов, Н.Р. Осипова. – М., 1984 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://yurpsy.com/files/ucheb/kochen2/kochen.htm>
7. *Порубов Н.И.* Тактика допроса на предварительном следствии: учеб. пособ. / Порубов Н.И. – М.: Издательство БЕК, 1998. – 208 с. – С. 145.
8. *Коновалова В.Е.* Допрос: тактика и психология / В.Е. Коновалова. – Х.: Консум, 1999. – 157 с. – С. 108.
9. Криміналістика: підруч. для студентів юрид. спец. вищих закладів освіти / кол. авт.: Глібоко В.М., Дудніков А.Л., Журавель В.А. та ін.; за ред. Ю.В. Шепітька. – К.: Ін Юре, 2001. – 684 с. – С. 282.
10. Хрестоматія з української класичної педагогіки: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / К. Ушинський, С. Русова, А. Макаренко та ін.; уклад. В.П. Кравець, О.І. Мешко. – К.: Грамота, 2008. – 768 с. – С. 11.
11. *Балтыкова З.А.* Психологические основы допроса несовершеннолетних свидетелей и потерпевших / З.А. Балтыкова // Вестник Саратовской юридической академии. – 2014. – № 5(100). – С. 87–91 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/psihologicheskie-osnovy-doprosapnesovershennoletnih-svideteley-i-poterpevshih>
12. *Коваленко Є.Г.* Теорія доказів у кримінальному процесі України: підруч. / Є.Г. Коваленко. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 632 с. – С. 385.
13. *Будзинська А.* Як опитувати дитину. Порадник для фахівців, які беруть участь в опитуванні малолітніх свідків та потерпілих / А. Будзинська. – Варшава. – 64 с. – С. 23 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.childfund.org.ua/Uploads/Files/docs/pOLand_book_correct%2B%2B.pdf
14. *Центров Е.* Допрос малолетних потерпевших в суде по делам о половых преступлениях / Е. Центров // Советская юстиция. – 1970. – № 14. – С. 11–12.
15. *Мальована Т.І.* Склад та роль осіб, які беруть участь під час допиту дитини у кримінальному провадженні / Т.І. Мальована // Порівняльно-аналітичне право. – 2015. – № 6. – С. 307–311 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.pap.in.ua/6_2015/94.pdf
16. *Филиппенков Г.* Участие педагога в уголовном процессе / Г. Филиппенков, В. Лазарева // Советская юстиция. – 1982. – № 6. – С. 15–16.
17. *Єгупенко В.В.* Участь педагога при провадженні кримінальних справ щодо неповнолітніх у суді / В.В. Єгупенко // Форум права. – 2010. – № 4. – С. 360–363 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2010_4_55
18. *Гулякевич Д.Л.* Особенности допроса несовершеннолетних / Д.Л. Гулякевич // Адукацыя і выхаванне. – 2009. – № 11. – С. 21–24 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://e-edu.by/main/departments/law/staff/gulyakevich/publications/9.pdf>

19. *Машинская Н.В.* Проблемы обеспечения эффективного участия педагога и психолога в судебном производстве по уголовным делам несовершеннолетних / Н.В. Машинская // Вестник Северного (арктического) федерального университета. Серия: Гуманитарные и социальные науки. – 2015. – С. 123–130 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://cyberleninka.ru>

20. Рекомендації засідання круглого столу на тему: «Захист дітей від сексуального насильства» від 14 грудня 2016 року: затверджені рішенням Комітету Верховної Ради України з питань сім'ї, молодіжної політики, спорту та туризму від 12 квітня 2017 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://komsport.rada.gov.ua/uploads/documents/31122.pdf>

Людмила КОВАЛЕНКО

ПІДГОТОВКА ДО ДОПИТУ НЕПОВНОЛІТНЬОГО СВІДКА В СУДОВОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Досліджуються особливості доказування у кримінальних провадженнях. Висвітлюються найбільш важливі питання, на які необхідно звернути увагу та з'ясувати їх під час підготовки до допиту в суді неповнолітнього свідка у кримінальному провадженні, пропонуються шляхи їх вирішення.

Ключові слова: кримінальне провадження; доказування; судовий розгляд; допит; неповнолітній свідок.

Людмила КОВАЛЕНКО

ПОДГОТОВКА К ДОПРОСУ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНЕГО СВИДЕТЕЛЯ В СУДЕБНОМ УГОЛОВНОМ ПРОИЗВОДСТВЕ

Исследуются особенности доказывания в уголовных производствах. Освещаются наиболее важные вопросы, на которые необходимо обратить внимание и выяснить их при подготовке к допросу в суде несовершеннолетнего свидетеля в уголовном производстве, предлагаются пути их решения.

Ключевые слова: уголовное производство; доказывание; судебное рассмотрение; допрос; несовершеннолетний свидетель.

Liudmyla KOVALENKO

PREPARATION TO CHILD WITNESS EXAMINATION IN CRIMINAL COURT PROCEEDING

Article deals with studying proof peculiarities in criminal proceedings on crimes against property, author dwells on the problematic aspects that occur during court trials in criminal proceedings concerning crimes of the given category and outlines propositions on how to solve these issues.

Keywords: criminal proceedings; proof; court trial; conciliation agreement; plea agreement; crimes against property.

